

MODERN ROMAN ARAYIŞI

VE

KALPAZANHLAR(2)

Zümral ÖLMEZ*

RESUME

Dans cet article, nous avons tente d'elaborer une recherche sur le roman moderne d'Andre Gide. Celui-ci voulant donner un livre qui ne ressemble à nen de ce qu'il a ecrit realise son projet avec la publication *des Faux-Monnayeurs*, *L'orijinalite* de son "seul et premier roman" est de presenter un personnage romancier qui est en train d'ecrire un roman intitule *Les Faux-monneyeurs*. Cela lui permct de donner des indications sur la genese de l'oeuvre et d'apporter du neuf dans la façon de raconter.

En vue de degager les elements neufs du recit et le renouvellement du roman, nous avons tente d'analyser son aspect en insistant surtout sur sa structure, sa temporalite, son espace et la presentation des personnages.

A la fin de cette etüde, nous avons observe des descriptions reduites a quelques elements significatifs, une ehronologie şans duree de voix şans visage, des denouements ouverts qui suggerent une possibilite de continuation, le jeu parodique avec de sous-genres romanesques, l'enchevement de diverses intrigues el la multiplication des personnages: tout cela signale la nouveaute du roman gidien.

Araştırmamızın daha önce yayımlanan I.bölümünde *Kalpazanlar* adlı romanın yapısı, zaman ve mekân sorunu incelenmiş, romancının kişilerini sunuş yöntemi üzerinde durulmuştur.

II.Bölümde, eserdeki kişilerin özellikleri, aralarındaki ilişkiler ele alınacak, A.Gİde'in roman tekniğine getirdiği yenilikler, vermek istediği mesaj irdelenecektir.

A.Gide'in "İlk ve tek romanı" *Kalpazanlar* kişilerin hepsi Hıristiyan olup din eğitimi almışlardır. İncil'in yanısıra mitolojiye de yapılan

* Dr. Zümral ÖLMEZ. D.T.C.F Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi.

çok sayıda gönderme söz konusu kişilerin klasik kültürle de ilgilendiğini vurgulamaktadır. Bunu birkaç örnekle açıklayabiliriz:

Yuvarlak masanın üzerindeki mermeri kaldırarak annesinin sakladığı mektubu bulan Bernard, yaptığı hareketin doğru olup olmadığı üzerinde düşünür ve "Maymuncukla kapı açan hırsız değilim ben. Bir yuvarlak masanın mermerini kaldırmak herkesin başına gelebilir. Theseus da kayayı kaldırdığı zaman benim yaşımdaydı herhalde"¹ diyerek vicdanını rahatlatır.

Eserinin yaşamından ayrıldığını, soyutladığını hisseden Edouard, o sırada "Apollon ve Daphne"² masalının anlamının gözünün önünde canlandığını söyler.

Laura, Edouard hakkındaki düşüncelerini şöyle özetler: "Varlığı çözümlenip yeniden kurulur durmadan. İnsan onu kavrayıp tuttuğunu sanır... Protee'dir o. Sevdiğinin biçimine girer."³

Çocukların dönüşünü seyreden Bernard, kendisini, gemisine hayvanların gelişini seyreden Nuh gibi hisseder.⁴

Görüldüğü üzere 1.örnekte Bernard, kendisini Theseus'a benzeter. Söz konusu kişi Yunan mitolojisinde Attika efsanelerinin önemli kahramanlarından biridir. Babası Atina kralı Aigeus, annesi Troizen (Argolis) kralı Pittheus'un kızı Aithra'dır. Deniz tanrısı Poseidon'un oğlu olarak da anılır. Efsaneye göre, kral çocuğunu yeğenlerinin kötülüklerinden korumak için çevresinden uzaklaştırmak ister. Bir kılıçla bir çift ayakkabıyı büyük bir kayanın arkasına saklar, bunu sadece Aithra bilmektedir. Kral, oğlunun tek başına kayayı kaldırabileceği yaşa geldiği zaman kılıcın ve ayakkabıların yerini ona söylemesini Aithra'ya yani oğlunun annesine emreder. Oğlu 17 yaşına gelince, Aithra beklenen anın geldiğine karar vererek çocuğunu kayanın yanına götürür. Kral oğlunu tanır; çünkü 17 yaşında olmasına rağmen babasının daha önce saklamış olduğu kılıcı ve bir çift ayakkabıyı alabilmek için kayayı kaldırmıştır. Kral oğlunu tahtının varisi ilan eder.

¹A.Gide, *Kalpazanlar*, S.64-65.

²a.g.e. S.96.

³a.g.e, S.205.

⁴a.g.e, S,261.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Bernard da 17 yaşındadır, annesinin sakladığı mektuba ulaşabilmek amacıyla masanın üzerindeki mermeri kaldırır.

2.örnekte Edouard "Apollon ve Daphne" masalından söz etmektedir. Yunan mitolojisinde Tanrıların en saygın ve en etkinlerinden biri olan Apollon Su Perisine tutulur, tam ele geçireceği sırada Peri defne olur. çünkü dış görünüşünü değiştirmesi için Zeus'a⁵ yalvarmıştır. Zeus da isteği yerine getirerek onu defne yapmıştır.

3.örnekte adı geçen "Protee" Yunan Mitolojisinde Deniz Tanrısı olup istediği biçime girme özelliği vardır. O halde Laura, benzetme yaparak Edouard'ın kararsızlığını, değişken kişiliğini vurgulamaktadır.

4.örnekte ise Bernard kendisini, Yahudi, Hristiyan ve İslâm geleneğinde büyük peygamberlerden biri olan Nuh'a benzetir. Yeryüzündeki bütün canlıların yok olduğu tufandan sonra insanların Nuh'un soyundan yeniden çoğaldığına, Nuh'un Tanrı buyruğuyla gemisine aldığı hayvan çiftlerinden de öbür canlıların türediğine inanılır.

Özetle 1,2,3. örneklerde mitolojiye, 4.örnekle ise İncil'e göndermeler yapıldığı, *Kalpazanlar'da* daha birçok benzer örnek bulunduğu gözlemlenmektedir.

Öte yandan, *Kalpazanlar'm* kişileri, klasik kültürle ilgili oldukları gibi güncel olaylara da kayıtsız kalmamaktadırlar. Boris'in annesi dışında hepsi Parislidir. Her konuda kesin sözler söyleme yetenekleriyle, ünlü kişilere yakınlıklarıyla tanınırlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Luxembourg Bahçesinde yapılan toplantıda Mauras'ın günlük bir gazetede yayımlanan makalesinden ve son günlerin en yeni kitabından söz edilmektedir. Argonautes şöleninde yüzyılımızın yazarlarından Alfred Jarry de hazır bulunur. Esasen Argonautes şöleni edebî bir toplantıdır ve Paris'te bu tür toplantılar sık sık yapılmaktadır.

Robert de Passavant'ın etrafında da bir olay örgüsü gelişmektedir. Passavant kurduğu dergiye bir yönetmen aramaktadır. Dhurmer, Olivier, Strouvillhou, Cob-fleur ve Armand bu görev için adaydır. Kimin söz konusu göreve atanacağı merak edilmektedir.

⁵ Zeus: Yunan mitolojisinde en büyük Tanrı.

Olivier ile Bernard bakaloryalarını verirler, sınav soruları üzerinde konuşurlar.

Saas-Fee'de Madam Soproniska, Edouard'ın yazmayı tasarladığı romanından söz etmesini ister. Laura ile Bernard'ın hazır bulunduğu toplantıda romanın konusunun "Gerçeğin öne sürdüğü olaylarla ülküsel gerçek arasındaki çarpışma"⁶ olduğunu açıklayan Edouard, roman türünde yapacağı değişiklikleri anlatır. İngiliz, Fransız, Rus romancıları eleştirir. Kendisini ilgiyle dinleyen arkadaşlarının sorularına cevap verir. Saas-Fee'de, ayrıca Madam Sophroniska ile Edouard Psikanalist ve Psikanaliz hakkında konuşurlar. Bernard diplomasını alır, kendisine iş arar. Edouard da yönetmenini tanıdığı günlük bir gazete olan *Grand Journal'de*⁷ ona iş bulabileceğini söyler. Güncel olaylardan haberli, kültürlü kişiler ortamında kurulmuş olan *Kalpazanlar* bir "edebiyatçılar kitabıdır."⁸

Romanda bulunan kişiler aynı zamanda sanatla ilgidirler. Yaşlı La Perouse eski bir piyano hocasıdır. Mösyö Profitendieu amatör bir sanatçıdır, yeterli bilgisi yoktur. Kızı "Onun müzikten hiç anlamadığını, 'Gel, Poupoule'ü 'Tannhauser' marşıyla karıştırdığını"⁹ söyler. Mösyö Molinier ise oğlunun şiirlerine hayrandır. Vedel-Aza'is topluluğunun üyeleri kutsal görevlerine öylesine dalmışlardır ki din dışı sanat onları ilgilendirmemektedir, ama Armand bu topluluğun dışında kalır.

Bernard, Olivier ve Edouard sanatçıdır. Bernard ile Olivier henüz öğrenme aşamasında olup, birkaç şiir yazmışlardır. Sanat onlar için bir tutku ve bir tapınmadır ve dinin yerini almaktadır. Edouard, bağımsız davranışı edebiyat zevki ve ahlakî önyargılarının olmayışı ve yaşama rahatlığıyla nitelendirilen simbolist anlamda bir sanatçıdır.

Kalpazanlar'ın kişileri Gide'in farklı dönemlerindeki değişik kişiliklerini oluştururlar. Arkadaşları tarafından hor görülen yalnızlığa itilen Boris, Gide'in Montpellier lisesindeki durumunu yansıtmaktadır. 1887 yılından itibaren yazmaya başladığı *Defterler* ile Gide hayatının bir bölümünü içeren dokümana sahiptir. Söz konusu doküman yazar'ın, hayatının değişik dönemlerindeki kişisel durumunu belirgin bir şekilde sergilemektedir.

⁶ A.Gide, *Kalpazanlar*, S. 191.

⁷ a.g.e, S.356.

⁸ Daniel Moutote, *Reflexions sur les Faux-Monnayeurs*, P. 103.

⁹ A.Gide. *Kalpazanlar*, S.25.

Gide *Günlük'ündeki* birçok veriyi romanına taşır. Ölümünden birkaç gün önce annesine "O kadar bilmek isterdim ki...Söyle: 'Idylle-saf ve temiz aşk' neye derler"¹⁰ diye soran Bronja, belki de Boris'e duyduğu aşkı dile getiriyordu. Sözünü ettiğimiz aşkın Gide'in gençlik döneminde "Sevgilisine duyduğu aşkın" bir kopyası olduğu anlaşılmaktadır, çünkü Bronja'nın kullandığı "Saf-temiz aşk" anlamına gelen "Idylee" kelimesinin Sonia Rosenberg tarafından söylendiği görülür.¹¹

A.Gide, *Kalpazanlar'in Günlüğü'nde* La Perouse kişiliğini, başarısız intihar girişimine varıncaya kadar, yaşlı Piyo hocaları Marc de Lanux ile karısından esinlendiğini doğrulamaktadır. Marc de Lanux, yazarın 1887-1891 yılları arasında piyo hocalarıydı. La Perouse ismi XVIII. yüzyılın ünlü bir denizcisine aittir. Adı geçen denizci Pasifik adalarında kaybolmuştur. 8 Şubat 1902 tarihinden başlayarak günlüğünde Marc de Lanux'e La Perouse ismini vermektedir, la Perouse'un Pierre adında bir torunu vardır ve torununun yararlanabileceği vasiyetnamesinin hazırlanmasında noter ile birlikte çalışmasını, yardımcı olmasını Gide'den ister. *Kalpazanlar* adlı eserde de La Perouse Edouard'a büyük bir zarf verir üzerinde "Ölümünden sonra açılmak üzere"¹² kelimeleri yazılıdır. Zarfın içinde bir gelir senedi vardır. "Görüştüğümüz noter bunun gelirinin torunum erginlik çağına erinceye kadar kendisine doğrudan doğruya ödenebileceğini, sonradan da senedin eline verebileceğini söyledi."¹³ diyen La Perouse, bunun gerçekleşmesine göz kulak olmasını Edouard'dan rica eder. Görüldüğü üzere *Günlük'te* anlatılan olay ile *Kalpazanlar'daki* olayda amaç aynıdır.

Öte yandan, A.Gide'in Günlüğünde anlattığı Marc de Lanux'ü ziyaretlerinin hikâyesi incelendiği zaman, *Kalpazanlar'da*. sözü edilen Edouard'ın La Perouse'a yaptığı üç ziyaretin kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bu ziyaretler kitabın I.kısımının 13, 18.bölümlerinde, III.kısımın 3.bölümünde yer almakta ve "sayfaların tamamının canlı modellerin oluşturduğu veriler mozayığı"¹⁴ olduğu açıkça gözler önüne serilmektedir.

¹⁰ A.Gide, *Kalpazanlar*, S.381.

¹¹ A.Gide, *Journal des Faux-Monnayeurs*, 1889-1939, S.268.

¹² A.Gide, *Kalpazanlar*, S.167.

¹³ a.y.

¹⁴ A.Goulet. *Les Faux-Monnayeurs, mode d'emploi*, P.219.

Yazar gerçek hayattan aldığı verilerle kendi hayal gücünü birleştirerek romanın diğer kişilerini yaratır. Madam Sophroniska, Bercail, Jarry, Armand bunlara örnek teşkil etmektedir. A.Gide 1921-1922 yılları arasında, Fransa'da yerleşmiş olan Polonyalı, Psikanalist Euginia Sokolnicka ile görüşür. Sokolnicka Psikanalizin ilkelerini edebî çevrelerde yaymaya ve halkın anlayacağı duruma getirmeye çalışır. *Kalpazanlar*'in saplantılı kişilikli Boris'i nevros hastasıdır. Madam Sophroniska'nın Boris'e uyguladığı yöntemin kaynağının, Sokolnicka'nın 1920 yılında Almanya'da yayımladığı dergi olduğu anlaşılmaktadır. Belirtilen dergi "2 yaşma kadar devre içindeki bebeklerin sinir-ruh hastalığı ve çocuğun zihinsel sağlığı dergisi" olup 1968 yılında da M.Gourevith tarafından Fransızcaya çevrilerek "Revue de Neuro-Psychiatrie infantile et d'hygiene mentale de l'enfant" adıyla yayımlanmıştır.

Romanın genç şairlerinden Lucien Bercail'a verilen özelliklerden çoğu Belçikalı yazar Christian Beck'ten alınmıştır. Sözkonusu yazar "Antee" dergisinin kurucusudur ve 1898 yılında henüz 16 yaşında iken A.Gide'i ziyaret eder ve onun arkadaşı olur. Gide 1931 yılında yayımladığı *La Nervie* (Bruxelles) adlı eserinde Christian Beck başlıklı bir takdiminde, 1948 yılında yayımladığı *Rencontres* adlı kitabında Beck'den söz etmektedir..

Yazarın 1882-1883 yıllarında iki günlük yaz tatilini birlikte geçirdiği arkadaşı Emile Ambresin ile ilgili düşünceleri, anıları *Tohum Ölmezse* adlı kitabında yer almakta adı geçen arkadaşını Armand Bavratel olarak adlandırmaktadır. Bu arkadaşıyla ilgili hikâyesinde, onunla Paris'te karşılaştığını anlatır ve kendisini çok seven kız kardeşine olan küstahça davranışları üzerinde durur.

A.Gide *Andre Walter'in Notları'm* yazdıktan sonra söz konusu arkadaşını bir defa daha görür. Son derece bakımsız bir haldedir. Odasında sefalet, çirkinlik hüküm sürmektedir. *Tohum Ölmezse*'de arkadaşının ihtihar edebileceğini söyler. Daha sonra Armand'm kendisini Seine nehrine atarak boğulduğunu öğrenir.

Aynı Kışı *Kalpazanlar*'da Armand Vedel olarak karşımıza çıkar, *Corydon*'da görülen bu kişiyle yazarın *Kalpazanlar*'da, *Tohum Ölmezse* ile *Corydon* adlı eserlerine gönderme yaptığı anlaşılmakta, böylece metinler arası ilişkilerin varlığı ortaya çıkmaktadır.

Yazar romanın I.kısımının 5.bölümünde LiLian Griffth tarafından anlatılan Laura'nın dramını da Valentina Rondeau'nun dramından

esinlenerek kaleme almıştır. Valentine Rondeau Gide'in kuzini, karısı Medaleine'in küçük kızkardeşidir. 1870 doğumlu Valentine Rondeau 1896'da Charles Bernard adında bir doktor ile evlenir. 1900 yılında Valentine tüberküloza yakalanır. Pau'da Trespoey Sanatoryumuna yatırılır ve Marcel Gilbert'e âşık olur. 10 ay sevgilisiyle kaçar, aynı zamanda hamiledir. Laura'nın tüberküloza yakalandığı, sanatoryumda kaldığı, Vincent'a âşık olduğu bilinmektedir. Laura da hamiledir, evlilik dışı çocuk dünyaya getirecektir. Bütün bu özellikleriyle Laura Valentine Rondeau'yu temsil ettiği gibi, evlilik dışı çocuk dünyaya getireceği için Gide'in kızının annesi Elizabeth Van Rysselberghe'i de temsil etmektedir. Aynı romanda Boris'in ölümüne sebep olan Gheridanisol'un, Gide'i çocukluk döneminde döven "Lopez, Tropez veya Gomez"ın modeli olduğu, Boris'in durumunun ise Stravroguine tarafından intihara sürüklenen Kirilov'un durumunu yansıttığı söylenebilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi *Kalpazanlar*'da Alfred Jarry, Paul Ambroise gibi gerçek hayattan alınmış yazarlar da vardır. Paul Ambroise, savaş sonrası dönemin ünlü şair ve yazarı Valery'dir. 1871-1945 yılları arasında yaşamış olan Valery'nin "Ambroise, Paul, Toussaint, Jules " olmak üzere dört tane ilk adı bulunmaktadır "Bu son tümceyi Olivier, Paul Ambroise'in dudaklarından koparmıştı.¹⁵" diyen, anlatıcı A.Gide'in yukarıda belirttiğimiz dört addan ilk ikisini aldığını göstermektedir. Argonautes şöleninde hazır bulunan Alfred Jarry "Kral Ubu'nun yazarı"¹⁶ olarak takdim edilir. Şöleninde Jarry ile Lucien Bercail arasında geçen sahnenin ise,1897 yılında Belçikalı yazar Beck 18 yaşında iken cereyan eden "La Taverne du Pantheon" olayının bir yansıması olduğu gözlemlenir. Söz konusu olayda Jarry'nin "Küçük Beck zehirlenecek çünkü fincanına zehir koydum, dediği ve şimdi küçük Beck'i öldüreceğiz," diyerek de tabancasını çıkardığı, Beck'in bir sandalyeye çıktığı ve tabancasının kuru-sıkı doldurulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca, Edouard Argonautes şöleninin sonunda Olivier'nin kolundan tutarak "'Gel de biraz yüzünü yıka. Delilere benziyorsun."¹⁷ dediği zaman, aslında A.Gide'in karısı Madeleine'in sözlerini tekrarlıyordu, denilebilir. Çünkü Cezayir'de yaşadıkları dönemde, Madeleine kocasının, öğrencileri

¹⁵ A.Gide, *Kalpazanlar*, S.265.

¹⁶ a.g.e, S.298.

¹⁷ a.g.e, S.304.

görünce, onlara dokununca etkilendiğini, cinsel istek duyduğunu hissederek "Bir suçluya, bir deliye benziyorsun." demişti.

Vaktiyle din adamı olan Azai's Alsace'lıdır. 1870 savaşıdan sonra Paris'te pansiyonunu kurar. İkinci kattaki "çalışma odasının penceresinden avluya bakar, öğrencilerin gidiş gelişlerini denetler.¹⁸ dinle ilgili birkaç kalıplaşmış ifade kullanarak çevresindekilerini ikiyüzlülüğe zorlar. Esasen Gide bütün bunları anlatırken 1877-1878 yılları arasında kendisinin devam ettiği Alsace'lılar okuluna gönderme yapmaktadır. Adı geçen okul 1873 yılında Paris'te Assas sokağında Protestanlar tarafından kurulmuştur. Okulun idarecisi ve kurucusu Keller'in çalışma odası ile Aza'is'in çalışma odası arasında da benzerlikler bulunmaktadır.

Vedel ailesinin serbest, ailesine başkaldıran kızı Sarah feministtir. Eşler arasında eşitlik istemektedir ve aile erdemlerine saygılıdır. Sarah'm İngiliz arkadaşının soyadı Aberdeen, İskoçya şehridir. 1918 yılında Marc ile birlikte İngiltere'ye giden Gide Cambridge'de kaldığı dönemde İngiltere, feminizm hareketini yakından izlemektedir. Yazarın arkadaşı Elisabeth Van Rysselberghe de birkaç arkadaşıyla birlikte İskoçya'dadır. Marc'ı yanına alarak İskoçya'ya Elisabeth Van Rysselberg'i görmeye giden Gide'in, adı geçen arkadaşına ait bazı özellikleri Sarah'a verdiği anlaşılır. Öte yandan. Gide Feminizm hareketiyle de ilgilendir. Feminizm hareketi Fransa'da I.Dünya Savaşından sonra gelişir. Birkaç yıl sonra *Genevieve* adlı kitabında "feminizm sorununun hepsini"¹⁹ işlemek ister.

Profitendieu ailesi Paris'te Tournon sokağında oturur. A.Gidede 1875-1883 yılları arasında aynı sokakta ikamet etmiştir.

"Perrin'den dönüyordum, burada eski kitabımın yeniden basılışı nedeniyle hazırlıkları gözden geçirecektim."²⁰ diyen, Edouard'ın sözünü ettiği Perrin Gide'in yayıncısıdır ve ilk kitabı *Andre Walter'in Notlarının* 1891 yılında "Librairie Academique Didier-Perrin"de yayımlandığı bilinir. Perrin Barres'in de yayıncısıdır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi romanda, Bourgogne Deniz kazası hakkında bilgi bulunur. Gide *Ağır Ceza Mahkemesi Anıları* adlı kitabında Le Bourgogne kazasından sağ çıkanlardan biriyle Le Havre'da karşılaştığını ve söz konusu kişinin kazayı anlattığını söylemekte ve yazar bu hikâyeden çok

¹⁸ a.g.e, S. 109.

¹⁹ A.Gide, *Journal des Faux-Monnayeurs*, I P.972.

²⁰ A.Gide, *Kalpazanlar*, S.89.

etkilendiğini eklemektedir. Ayrıca Andre Gide'in, arkadaşı "Jean Cocteau'nin birçok özelliğini Robert de Passavant'a verdiği söylenir."²¹

Demek oluyor ki Gide gerçek hayattan sahneler alıyor ve onları kurgusal evrene yerleştiriyor, kendi hayal dünyasından da birşeyler katarak okuyucuya sunuyor.

Öte yandan yazar kişilerin tasvirinde içtendir, çünkü net bir şekilde deneyim edinmediği hiçbir özelliği onlara vermez. Kahramanlarındaki baht değişiklerini, beklenmedik olguları ve kişilerin konuşmalarını uydurur ama, bütün bunları gerçek veya gerçeğe yakın deneyimlerine dayandırır. Gide'e göre duyduğu sözleri, doğrudan doğruya aktaran yazar içten değildir. Bu yüzden kendisi işittiği sözlerle bağdaşan kelimeler uydurur. Bir örnek: *Kalpazanlar'ın Günlüğünün 2.Deferi 'nde*, aynı kompartımanda bulunan iki yolcu çok konuşmakta, Gide de onların sözlerini not ederek eğlenmektedir. Söz konusu iki yolcu Gide'in bu eylemi üzerindeki düşüncelerini açıklarken: "(•••)Koca: içten davranış değil; Kadın-Elbette, içten olmak için bunun... olması(...)gerekirdi."²² der.

Sözünü ettiğimiz iki saf yolcu doğru kelimeyi bulurlar ve kadın "Gözlem" veya "gerçeğe uygun olma" kelimelerini söyleyeceği sırada cümlesini keser, bulduğu kelime doğrudur, yani Gide gözlem yapmaktadır ve bu gözlem sonucunda yazar, rahip Vedel'in karısı Melanie'nin konuşma tarzının belirgin özelliğini ortaya çıkarır. Dinsel düşler içinde yaşayan Melanie Vedel başladığı cümleyi bitirmez. Cümlede bir kelime veya dinsel bir terim eksiktir. Uygulanan, cümleleri bitirmeme yöntemi olup adı geçen kişinin söylemeden geçtiği kelimelere veya dinsel terimlere sembolik anlam verilecektir.

A.Gide gördüğü şeyleri tam olarak kağıda geçirmez ama, esaslı önemli özellikleri asla uydurmaz. 1921 Haziranında Brüksel'de karşılaştığı çocukları inceler, onları muziplik dolu sevimlilikleriyle görür ve belirgin niteliği olduğu gibi eserindeki kişilere yansıtır. İşte kişilerini içten ve doğal yapan da budur.

Aile, her şeyden önce Kalpazanlar'ın doğal ortamıdır. Gide'in oluşturduğu aileler, genellikle aşırı ilkeci, geleneklerine bağlı, töre

²¹ A.Goulet, A.Gide Lcs Faux-Monnayeurs Mode d'Emploi, P.173.

²² Daniel Moutote, *Reflexions Sur Les Faux-Monnayeurs*, P.84.

konusunda aşırı titiz olup çocuklarının davranışlarını sıkı bir şekilde kontrol etmekte, onlara baskı yapmakta, bu yüzden çocuklar da anne ve babalarına karşı gelmekte, bağımsızlıklarını elde etmeye çalışmaktadırlar. Ailelerin, başkalarının öğrenmelerini istemedikleri, gizledikleri, birşeyleri vardır. Romanda Profitendieu, Molinier, Vedel, Passavant, La Perouse olmak üzere Parisli beş büyük aile ile Polonyalı Sophroniska ailesi yer almaktadır.

Buna karşılık az sayıda kişi, aile sistemi dışında kalır. Bunların başında da Edouard ile Strouvilhou gelmektedir. Romanda benzer görevler üstlenen bu kişiler olay örgüsünün odak noktasını teşkil ederler. Edouard, Pauline Molinier'nin üvey kardeşidir, eserde soyadı belirtilmemiştir. Kişilerin çoğunu tanır, kendi deneyimlerine dayanarak onlara yol gösterir. Strouvilhou kalpazanlar çetesinin elebaşısı olup kuzeni Gheridanisol'un aracılığı ile AzaTs Pansiyonundaki öğrencileri aldatarak onlara hile ile istediği biçimi vererek çetesine alır ve sahte paraları piyasaya sürdürür. Kargaşadan, düzensizlikten yana olan Strouvilhou Hıristiyanlığı zayıfların, başarısızların dini olarak gösterir ve ırkın iyileştirilmesi için güçlülerin ortaya çıkarılarak onlara yaşama hakkı verilmesi gerektiğini vurgular. İnsanlardan nefret ettiğini, bu yüzden onları şaşırtmak, doğru yoldan ayırmak veya yok etmek istediğini açıklar. Çetesine aldığı çocukları suçuna ortak ettiği gibi "En iyisi hiç kimsenin güvencesiz katılamayacağı bir birlik kurmak. Veletler kendilerini tehlikeye sokmalı, büyüklerini de sınıksız bağlayacak şeylere girişmeli"²³ diyen söz konusu kişi aileleri de dolaylı bir şekilde çetesine sokmayı amaçlamaktadır.

Görüldüğü üzere, mevki sahibi, tanınmış aile çocuklarıyla çetesini oluşturmakta, onlara suç işletmekte, aileleriyle karşı karşıya getirmektedir. Georges Molinier Olympia'dan bir kadının, babasına yazmış olduğu mektupları aşırır. Gheridanisol olayı öğrenir ve Strouvilhou'ya bildirir. "Kafese girdiklerini anladıkları zaman bazı babalar susulması için ardına kadar açacaklardır kesenin ağzını"²⁴ diyen Strouvilhou "Onlara şantaj yapmak niyetinde değiliz elbette(...) Niyetimiz onları avucumuzda tutmaktan başka bir şey değil."²⁵ diye eklemektedir. Bu da Strouvilhou ile

²³ A.Gide, *Kalpazanlar*, S.270.

²⁴ A.Gide, *Kalpazanlar*, S.270.

²⁵ a.y.

yardımcılarının, aileleri de suç ortağı yapmaya gurur, onur kırıcı olayların içine çekmeye çalıştıkları sonucuna götürmektedir.

"Boris'e katlanamayan"²⁶ akrabası Gheridanisol'a Boris'in tılsımını vererek onu kullanmanın yolunu da öğreterek, daha önce de belirttiğimiz gibi, Boris'in bir tür intihar sayılabilecek ölümüne sebep olan Strouvilhou edebiyat alanındaki çalışmalarında da aynı yıkıcı, yok edici, yanlış yollara saptırıcı tutumunu sergiler. Şiir enflasyonu karşılıklı karşıya bulunulduğunu "Bilgiç uyumların, içli nakaratların ardında ne zırvalar gizli olduğunu"²⁷ ileri sürerek *Ayklayıcılar* adlı bir dergi çıkarmayı önerir. Söz konusu dergide her anlamın, her anlatımın şiire aykırı sayılabileceğini anlatmakta ve mantıksızlıktan yana çalışma yapmayı istemekte, başka bir deyişle her şeyi "Alaşağı etme"²⁸ye çalışmaktadır.

LiLian Griffith ile Miss Aberdeen'in aileleri yoktur. Kişileri doğru yoldan saptıran, meraklı, söz konusu bu kişiler insanların zayıf anlarını yakalayarak, onların gizli kalması gereken iç dünyalarına girerek olaylara katılırlar. LiLian Griffith Vincent'ı Laura'dan ayırdığı gibi, ailesinden, mesleğinden de koparır, delirmesine, kaybolmasına sebep olur. Miss Aberdeen ise Sarah'ı etkiler, hayata bakış açısını değiştirir ve ailesine, törelere başkaldırmasını sağlar.

Öte yandan, *Kalpazanlar'da*. yer alan çiftlerin durumu kötüye gitmektedir. Vedel, Profitendieu ve Molinier gibi çiftlerde eş aldatma, bıkınlık, Laura-Felix Douviers, Laura-Vincent gibi genç çiftlerde bozuşma, dargınlık, LiLian-Vincent çiftinde birlikteliğin devamını sağlayan saygı ve sevginin kine, nefrete dönüşmesi gözlemlenmektedir. Söz konusu çiftin birbirlerine duydukları kını daha da ileri götürdükleri, daha önce de açıkladığımız gibi Vincent'ın delirdiği LiLian'ın boğularak öldüğü ve onu Vincent'ın öldürmüş olabileceği vurgulanmaktadır.

La Perouse çiftinde günlük hayat cehenneme dönüşür, birarada yaşamaları mümkün değildir. Bu yüzden Madam de La Perouse bir yaşlılar evine girer. Başlangıçta kocası her gün onu görmeye gider ama, Madam de La Perouse bu durumdan son derece rahatsızdır ve "Gene ini siz! Gene beni

²⁶a.g.e, S.383.

²⁷a.e.e. S.334.

²⁸a.y.

gammazlamaya geliyorsunuz..."²⁹ diyerek kocasına olan güvensizliğini ifade etmekte bıkkınlığını dile getirmektedir. Mösyö de La Perouse ise karısıyla bu görüşmelerden vazgeçtiği gibi, kimseye iyilik edemez durumda olduğunu düşünmekte ve kendisini hayata bağlayan hiçbir şeyin kalmadığına inanmaktadır. Bu düşünce, düş kırıklığı onu intihara sürükler, tabancayı alnına götürdüğünü ama tetiğe basmadığını, ateş etmeyi göze alamadığını söyleyen La Perouse kendisini öldüremediğini "ölmüşlüğü'nün azalmadığını"³⁰ da itiraf eder.

Romanda uyumsuz, mutsuz çiftlerin yanı sıra uyumlu çiftler de bulunmaktadır. İsviçre'ye birlikte giden Bernard-Edouard, Vizzavone'da tatil geçiren Passavant-Olivier ikilileri uyumludur ama, eksik olan bir şeyler vardır. *Kalpazanlar'ın* son bölümünde, birbirini seven ama biraraya gelmeyen Edouard ile Olivier'nin biraraya geldikleri ve mükemmel bir ikili oluşturdukları anlaşılmaktadır.

Tohum Ölmezse adlı eserinde "Arkamda olup biten şeyler zihnime takılıyordu ve bazen eğer hızlı bir şekilde dönersem onları görebileceğimi sanıyordum." diyerek meraklı bir kişi olduğunu itiraf eden A.Gide'in Roger Martin du Gard'a göre de kendisine gelen mektupları başkasına okumaktan hoşlandığı ortaya çıkmaktadır. Yazar bütün bu özelliklerini romanındaki kişilere vermiştir. Bernard, Olivier'nin kendisine göndermiş olduğu mektubu Edouard'a uzatır, "O da içinde uyanan duyguları hiç belli etmeden okur"³¹ Laura kocasından gelen mektubu Bernard'a verir; "Alın okuyun şunu der."³² Edouard Londra'dan gelen bir mektup alır. Mektup Laura tarafından yazılmıştır. "Bernard gelince, mektubu ona uzatır."³³ Bernard okuduktan sonra Edouard'a geri verir. Passavant kendisine Lady Griffth'nin gönderdiği mektubu "Alın işte mektup... Neden siz bilmeyecekmişsiniz bu mektubun içindekini."³⁴ diyerek Edouard'ın okumasına izin verir. Armand, büyük kardeşi Alexandre'dan gelen mektubun bir bölümünü Olivier'ye okutur. Olivier Passavant'a gönderilmiş olan kartviziti okur. Saralı babasının günlüğünü Edouard'a gösterir.

²⁹ A.Gide. *Kalpazanlar*, S.254.

³⁰ a.g.e, S.255.

³¹ a.g.e, S.219.

³² a.g.e, S.202.

³³ a.g.e, S.315.

³⁴ a.g.e, S.328.

Öte yandan, *Kalpazanlar* evreninde başkalarının hareketlerini gözetleme, kapı arkasında olup biten şeyleri dinleme eylemi olağandır. Gözetleyici gizli kalması gereken bir haberi, konuşmayı öğrenmekte, kendine mal etmektedir, herkesin rol yaptığı, yalan söylediği romanda gerçeği görmek, doğruyu yanlıştan ayırmak için bazen bu yola başvurulur. Böylece "okuyucu anlatıcı ile birlikte aynanın öbür tarafına, eserin gizli tarafına geçer"³⁵

Olivier büyük kardeşi Vincent'ı gözetler, bunun saygısızlık, gereksiz bir davranış olduğunu düşünmez, daha da ileri götürerek konuşmaları dinlemek için kalktığını, kulağını kapıya dayadığını da söyler.³⁶ Olivier'den Edouard'ın varış saati öğrenen Bernard, Saint-Lazare garına gider, Edouard'ı gözetler, Edouard'ın buruşturarak elinden düşürdüğü emanetçi makbuzunu alır ve Edouard'ın valizini ele geçirir. Edouard da kitapçada gördüğü Georges'u gözetler onu kitap çalırken suçüstü yakaladığı gibi, kapı arkasında Laura ile Bernard'ı dinler. Kızkardeşi Sarah'ın odasına gizlice giren Armand, aynı yatakta yatan Bernard ile Sarah'ı "uzun uzun seyrederek."³⁷

Bütün bu gözetleyici kişilerin yanı sıra anlatıcı, Vincent'ın, LiLian'ın kapısının önünde olduğunu "Şeytanın keyifli, küçük anahtarı sessizce kilide sokusuna baktığını"³⁸ söyleyerek fantastik kahraman şeytanın da bir gözetici olduğunu vurgulamaktadır.

Kalpazanlar'da iki soruşturma dosyası yer almaktadır. Mösyö Profitendieu ile meslektaşı Oscar Molinier tarafından yürütülen soruşturmada fuhuş yapılan evlere giden, dokuzu henüz ergenlik çağına gelmemiş on beş genç araştırılmakta, elebaşları tesbit edilmeye çalışılmaktadır. Diğer soruşturmada ise kalp para ticareti söz konusudur. Piyasada kalp para dolaştığını haber alan Mösyö Profitendieu, kaynaklarını henüz bulamadıklarını, ama küçük Georges'un bunları kullanıp piyasaya sürenlerden biri olduğunun bilindiğini söylemektedir. Bu da Mösyö Profitendieu ile Oscar Molinier'nin dedektif rolünü üstlendiklerini açıkça ortaya koymaktadır.

³⁵A.Goulet, "Jeu de Miroir paludeens l'inversion generalisee" Baag, N° 77, Vol. XVI, Janv. 1988 P.35.

³⁶ A.Gide, *Kalpazanlar*, S.36.

³⁷ a.s.e, S.308

³⁸ a.g.e. S,60

Özetle, *Kalpazanlarda* uygulanan, ani ve gizli ilişkilerle ve çeşitli dolambaçlı yollarla gerçeği okuyucuya gösterme yönteminin bir parçasıdır, gözetleyicilik, dedektiflik... Dedektif ve gözetleyici kişiler aracılığı ile romancı, gerçeği araştırır, anlaşılmaz olayın veya metnin gizli yanlarını ortaya dökme girişiminde bulunur. Olayların doğrudan doğruya sunulmasında okuyucu vicdan rahatlığıyla herşeyi öğrenir. Oysa Gide tekniği ile, bilinmemesi gereken şeyleri gizlice öğrenerek kişilerin saygısızlığına ortak olmaktadır. Belirtilen yöntem Gide için gerçekçi romanı alaya alma ve eleştirme vasıtası olmakta, gerçekçi romanın içyüzünü gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak "romanın romanı" denildiği gibi "romanın içinde roman dersi"³⁹ olarak da tanımlanabilen *Kalpazanlar'ın* sonunda hiçbir sorunun halledilmediği, hiçbir düğümün çözülmediği görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Strouvilhou'nun başkanlığında çocukları çekip çeviren, onlara hile ile istediği biçimi vererek suç işlettiren, sahte para ticareti yapan üstelik küçük Boris'in intihar etmesine sebep olan çetenin elebaşlarının, romanın sonunda, yakalanmadıkları, suçluların cezalandırılmadıkları anlaşılmaktadır.

Romanın I.kısımında evini terkeden, Bernard'ın son kısımda baba evine dönmeye karar vermesi de yeterli sonuç değildir, bu karar cevaplandırılması gereken soruları da beraberinde getirmektedir. Bernard'ın Yargıç Profitendieu'nün ikiyüzlülüğüne, kendini beğenmişliğine katlanıp kazanamayacağı bilinmemektedir. Edouard'ın roman yazma tasarısını gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği ve yeğeni Olivier'ye karşı hissettiği özel ama ahlâka aykırı duygularının kaybolup kaybolmayacağı vb. gibi bilinmeyen, merak edilen sorulara cevap verilmemiştir. Bu da Gide'in hiçbir sorunu çözmek istemediğini devam etme imkânı veren yoruma açık sonuçlar sağladığını ortaya koymaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, roman, Edouard'ın, Bernard'ın kardeşi Caloub'u merak ettiğini bildiren cümlesiyle sona erer. Çağdaş Fransız edebiyatının yenilikçilerinden olan A.Gide'in romanının en belirgin özelliklerinden *Açıklık* ilkesi "*Kalpazanlar'ın* bitmişliğinin ancak görece bir bitmişlik olacağını"⁴⁰ vurgular. Gide'in *Kalpazanlar'ı* yazı düzeyinde bitmiştir ama, Edouard'ın günlüğü devam edecektir.

³⁹ Cengiz ERTEM. "Kalpazanlar ve Gerçek Kavramı". Karşı Edebiyat, sayı 4. 1986.

⁴⁰ Tahsin YÜCEL, "Andre Gide ve Kalpazanlar", A.Gide, *Kalpazanlar*. Çev.Tahsin YÜCEL. Can Yayınları 1989, S.8.

Öte yandan, A.Gide'in, karısı Madeleine'in etkisiyle yazmamış olduğu ilk eseri *Kalpazanlar'da* gençlerin toplumsal bağlardan, aile baskısından kurtulmaları olgusu da işlenmiş olup bu yüzden erginlik çağına geçiş evrelerini anlatan roman anlamına gelen "Le roman de Formation" veya erginlik çağı romanı "Le roman d'Adolescence" olarak da nitelendirilmektedir. *Kalpazanlar'dan* önce yayımlanan eserlerini karısı Madeleine için veya onun etkisiyle yazmış olan Gide'in söz konusu romanını birlikte yaşadığı Marc için yazdığı sanılmaktadır. Ailelerine, törelere başkaldıran gençlerin, yeni yetmelerin, *Kalpazanların* son kısmında, büyüklerin yolunda yürümeye boyun eğerek normal hayatlarına dönmek zorunda kaldıkları gözlemlenmektedir.

Roman türünü yenileyeceğini ileri süren romancı Edouard'ın yetersizliğini ve bu girişiminin ancak yansılama ile sınırlandığını gözler önüne seren usta yazar A.Gide'in *Kalpazanlara* davalarını, sorunlarını ortaya koyabilen, ama kendini yenilemekte, değişmekte güçsüz bir sınıfın, bir kültürün ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romandaki kişilerin çoğaltılması, birçok olay örgüsünün iç içe girmesi ve bunun sonucu olarak aşk romanı, polis romanı, macera romanı, formasyon romanı gibi geleneksel roman türlerini "İlk ve Tek" romanında biraraya getirmesi, alışlagelmiş roman türünü benimsemeyen Andre Gide'in yaptığı yeniliklerin kanıtı olup, eleştiri boyutuyla, kişiler ve olay örgüsü üzerine çevrilmiş dolaylı bakışta mevcut olan ironi ile *Kalpazanlar* yepyeni bir roman anlayışının somut göstergesidir.

ZÜMRAL ÖLMEZ

BİBLİYOGRAFYA

- 1) BOROS AZZI, Marie-Denise, *Le Problematique de l'écriture dans Les Faux-Monnayeurs*, Lettres Modernes; 1990.
- 2) CHARTIER PIERRE, *Les Faux-Monnayeurs d'Andre Gide*, Gallimard 1991
- 3) ERTEM Cengiz, "Kalpazanlar ve Gerçek Kavramı", *Karşı Edebiyat*, Sayı 4, 1986
- 4) ERTEM Cengiz, "A.Gide'in Tiyatro Anlayışı üzerine birkaç söz", *Oluşum*, Mayıs 1983
- 5) GIDE, Andre, *Les Faux-Monnayeurs*, Gallimard 1997
- 6) GIDE, Andre, *Kalpazanlar*, Çev.Tahsin YÜCEL, Can Yayınları 1989
- 7) GIDE, Andre, *Journal des Faux-Monnayeurs 1889-1939*, Gallimard, "Pleiade" 1951
- 8) GOULET, Alain, *Les Faux-Monnayeurs, Mode d'Emploi CDU-SEDES*, 1991
- 9) GOULET, Alain, "*Jeux de Miroir Paludeens: l'inversion generalisee*", BAAG, No 77, Vo.XVI, Janv.1988
- 10) MOUTOTE Daniel, *Reflexions sur Les Faux-Monnayeurs*, Champion, 1990
- 11) RAIMOND, Michel, *La Crise du Roman, des Lendemain du Naturalisme aux annees 20*, Jose Corti, 1967
- 12) SARRAUTE, Nathalie, *Portrait d'un Inconnu*, Preface de L-Paul Sartre, Gallimard 1956
- 13) YÜCEL Tahsin, "A.Gide ve *Kalpazanlar*", *A.Gide, Kalpazanlar*, Çev.Tahsin Yücel, Can Yayınları, 1989.